

Kvalitet i opplæringen - hvordan vurdering kan bidra til kvalitetsutvikling

Denne fagartikelen forklarer hvordan kvalitetsvurdering i utdanningssektoren kan bidra til kvalitet og kvalitetsutvikling i opplæringen.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 21.12.2017

Innhold

1 Innledning

2 Bakgrunn

3 Historikk

4 Hva er kvalitet?

5 Mål for kvalitetsutviklingen

6 Kunnskapsgrunnlag, vurdering og kvalitetsvurdering

7 Kvalitetshjulet

8 En lærings- og utviklingsorientert vurderingskultur

9 Roller

10 Obligatoriske verktøy i kvalitetsvurdering

11 Frivillige verktøy i kvalitetsvurdering

12 Verktøy og støtte i arbeidet med kvalitetsutvikling

Kildehenvisning

1 Innledning

Dette dokumentet skal:

- tydeliggjøre mål og områder for kvalitet i opplæringen
- synliggjøre kunnskapsgrunnlaget
- redegjøre for kvalitetsvurdering på de ulike nivåene
- tydeliggjøre rollene til de ulike nivåene og krav om dialog og samarbeid mellom disse
- synliggjøre ansvar for oppfølging på de ulike nivåene

Kommunen og skolen som forvaltningsorgan og deres ansvar for elevenes rettigheter blir ikke omtalt i dette dokumentet.

Utdanningsdirektoratet har valgt å legge vekt på følgende i beskrivelsen av systemet:

- at formålet med systemet er kvalitetsutvikling
- at kunnskapsgrunnlaget i systemet består både av kvantitative og kvalitative data
- at kvalitative prosesser er nødvendig som en del av kvalitetsvurderingen
- at ansvar tydelig plasseres og avgrenses
- at det skal være dialog mellom de ulike nivåene i sektoren

2 Bakgrunn

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) startet i 2010 en gjennomgang i 23 land av hvordan evaluerings- og vurderingssystem kan forbedre kvalitet, likeverd og effektivitet i grunnopplæringen. I 2011 mottok Norge en rapport fra OECD med vurderinger av sterke sider, utfordringer og råd til videre utvikling av arbeidet med evaluering og vurdering. Konklusjonen var at Norge var kommet langt i å utvikle systemets deler, men at disse ikke var tydelig nok presentert som et system.

Evalueringen av Kunnskapsløftet og andre oppfølgingsstudier viser at nasjonalt kvalitetsvurderingssystem har gjort skolen mer gjennomsiiktig. Skoleeiere og skoler bruker i større grad resultater som underlag for skoleutvikling.

Samtidig pågår det stadig en debatt om obligatorisk gjennomføring av nasjonale prøver som kontroll.

Utdanningsdirektoratet har hatt flere møter med interesseorganisasjonene i sektoren og representanter for skoleeierne. En tilbakemelding er at kvalitative data og prosesser er lite synlig slik systemet er presentert fra direktoratets side. Det er også en utfordring å presentere for sektor hvordan kvalitetsvurdering er tenkt å bidra til endret praksis i planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæringen i klasserommet og i lærebedriften.

Evalueringen av Kunnskapsløftet viser dessuten at ansvar er utydelig plassert, og at dette har hatt konsekvenser for å oppfølgingen av vurderingsarbeidet i sektoren.

3 Historikk

En OECD-rapport påpekte i 1988 at Norge var ett av få land i Vest-Europa som manglet et nasjonalt system for kvalitetsvurdering av grunnopplæringen. Det fantes oversikt over ressurser som ble tilført utdanningssektoren, men nasjonale myndigheter visste lite om hvilke læringsresultater disse ressursene førte til.

Et offentlig utvalg, Kvalitetsutvalget, la i 2002 fram en delinnstilling og beskrev et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem for norsk grunnopplæring. Stortinget ga sin tilslutning til forslaget i 2003. En samlet strategi for kvalitetsutvikling i grunnopplæringen omfattet etableringen av nasjonalt kvalitetsvurderingssystem og endring av opplæringsloven for å sikre skoleeier større lokalt handlingsrom og ansvar.

Nasjonal kvalitetsvurderingssystem ble innført i 2004. Intensjonen var at systemet skulle bidra til kvalitetsutvikling gjennom tilgang på kunnskap om tilstanden i utdanningssektoren. Å synliggjøre skolens resultater skulle bidra til ansvarliggjøring av alle nivåer – både internt i skolen og ved hjelp av eksternt trykk.

Fra 2004 besto systemet av nasjonale prøver i elevenes grunnleggende ferdigheter i lesing, skrivning, regning og engelsk. Tilsyn, internasjonale undersøkelser, forskning og evaluering ble også regnet som deler av kvalitetsvurderingssystemet. Skoleporten skulle formidle tilgjengelig informasjon om kvaliteten i grunnopplæringen og synliggjøre læringsresultater, læringsmiljø, ressurser i grunnopplæringen og skolefakta for den enkelte skole, kommune og fylkeskommune.

Et krav om at en årlig tilstandsrapport om læringsresultater, læringsmiljø og gjennomføring skulle drøftes i kommunestyret, fylkestinget og den øverste ledelsen ved de private skolene, ble innført i 2009. Samtidig ble Ståstedsanalysen, et verktøy til støtte for skolens vurderingsarbeid, innlemmet i Skoleporten.

4 Hva er kvalitet?

Opplæringsloven og privatskoleloven med forskrifter inneholder krav til skoleeier, skolen og opplæringen. De fleste av disse kravene regulerer ytre forutsetninger for kvalitet, men enkelte krav gjelder skolens arbeid med opplæringen. Der ytre forutsetninger og skolens arbeid med opplæringen er regulert, vil regeletterlevelse være en nødvendig forutsetning og et godt grunnlag for å oppnå ønsket resultat.

I tillegg har nasjonale myndigheter utarbeidet tegn på god praksis i Ståstedsanalysen for skoler og beskrivelse av god klasseledelse og god opplæring i lesing og regning for lærere på ungdomstrinnet. Disse beskrivelsene er ikke heldekkende, er frivillige å bruke og er ment som støtte til arbeidet med kvalitetsvurdering og utvikling lokalt.

Kvalitet i opplæringen kjennetegnes av i hvilken grad de politisk fastsatte sektormålene og de lokale målene for opplæringen nås.

Struktur- prosess og resultat kvalitet

For å synliggjøre hva som påvirker kvaliteten i skolen deler vi kvaliteten i struktur-, prosess- og resultat kvalitet, fig 1. Strukturkvalitet beskriver ytre forutsetninger, organisasjon og ressurser.

Prosesskvalitet handler om skolens eget arbeid med opplæringen. Resultatkvaliteten beskriver det en ønsker å oppnå med den pedagogiske virksomheten, nemlig det helhetlige læringsutbyttet for eleven eller lærlingen. Resultatkvaliteten er overordnet, mens kvaliteten på struktur og prosess er vesentlige forutsetninger for resultat kvaliteten.

KVALITETSOMRÅDER		KUNNSKAPSGRUNNLAG
STRUKTUR	<p>Strukturkvaliteten beskriver de ytre forutsetningene i form av organiseringen av virksomheten og de ressursene som er til rådighet⁹.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Økonomi -Areal -Kompetanse -Regelverk 	<ul style="list-style-type: none"> - GSI/KOSTRA - Lokale kartlegginger - Tilsynsrapporter - Utdanningsspeilet
PROSESS	<p>Prosesskvaliteten handler om virksomhetens indre aktiviteter, selve arbeidet med opplæringen¹⁰.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lærerens evne til å lede klasser og undervisningsforløp - Positive relasjoner mellom elev/lærling og lærer/ instruktør - Positive relasjoner og kultur for læring blant elevene - Godt samarbeid mellom skole og hjem - God ledelse, organisasjon og kultur for læring på skolen / lærebedriften 	<ul style="list-style-type: none"> - Elevundersøkelsen - Lærlingeundersøkelsen - Internasjonale undersøkelser - Utdanningsspeilet - Forskning - Egenvurdering (skolebasert vurdering, tilstandsrapport) - Observasjoner - Tilsynsrapporter
RESULTAT	<p>Resultatkvaliteten beskriver det helhetlige læringsutbyttet for eleven eller lærlingen</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nasjonale prøver - Standpunkt - Eksamen - Fagprøver - Internasjonale undersøkelser

5 Mål for kvalitetsutviklingen

Det er fastsatt politiske, overordnede sektormål nasjonalt :

1. Alle elever som går ut av grunnskolen, skal mestre grunnleggende ferdigheter som gjør dem i stand til å delta i videre utdanning og arbeidsliv
2. Alle elever og lærlinger som er i stand til det, skal gjennomføre videregående opplæring med kompetansebevis som anerkjennes for videre studier eller i arbeidslivet
3. Alle elever og lærlinger skal inkluderes og oppleve mestring

Innenfor de politisk fastsatte nasjonale sektormålene skal skoleeiere, her forstått som kommunestyret, fylkestinget og øverste ledelse ved private skoler og skoler/lærebedrifter, utforme konkrete målsettinger for hva de skal oppnå innenfor sitt ansvarsområde.

For å vite om kvaliteten på opplæringen er god, skal de drøfte hvordan god kvalitet kan gjenkjennes. Flere teoretikere kaller dette «å forhandle». Begrepet «forhandle» blir brukt fordi ulikt maktforhold og ulike interesser spiller en rolle i slik prosess. Prosessen må ikke forveksles med forhandlinger mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

Det skal utformes mål for god nok kvalitet på den enkelte skole, i lærebedriften og i den enkelte kommune og fylkeskommune. Å ligge over eller på et nasjonalt snitt, er i seg selv ikke en indikasjon på god kvalitet. Aktørene må ta utgangspunkt i sine egne forutsetninger og resultater når målene utformes. Realistiske og ambisiøse mål bidrar til en klar retning for kvalitetsutviklingsprosessen lokalt.

KVALITETSOMRÅDER		KUNNSKAPSGRUNNLAG
MÅL FOR KVALITETS-UTVIKLING	<ul style="list-style-type: none">- Skolens og lærebedriftens utviklingsmål- Skoleeiers utviklingsmål- Nasjonale sektormål og strategiplaner	<p>F eks</p> <ul style="list-style-type: none">- Statistikk som viser utvikling over tid- Statistikk som viser spredning på enheter- Value added- Gjennomføringsdata- Internasjonale undersøkelser- Forskning- Observasjoner- Dialogmøter

6 Kunnskapsgrunnlag, vurdering og kvalitetsvurdering

Formålet med systemet er å fremme systematisk kvalitetsutvikling og læring. Figur 2 illustrerer at kunnskapsgrunnlaget, vurdering av egen praksis og oppnådde resultater kan brukes til å endre praksis i hele organisasjonen.

På hvert trinn i prosessen skal det samles inn data (observasjoner, beskrivelser av praksis, resultater fra lokale undersøkelser). Andre data finnes tilgjengelig i for eksempel Skoleporten. I tillegg vil det være nyttig å bruke tilsynsrapporter og forsknings- og evalueringsrapporter, som en del av kunnskapsgrunnlaget for å kunne beskrive tilstanden. Dette utgjør til sammen det vi kaller *kunnskapsgrunnlaget*.

Kvalitetsvurdering består i å sammenstille og analysere data. I prosessen diskuterer vi hvilke faktorer som påvirker resultatet. Ufordringen er å ha en åpen, undersøkende tilnærming til kunnskapsgrunnlaget slik at kvalitetsvurderingen kan gi læring og utvikling.

Erfaringer fra statlige satsinger har gitt kunnskap om hva som ser ut til å medvirke til kvalitetsutvikling:

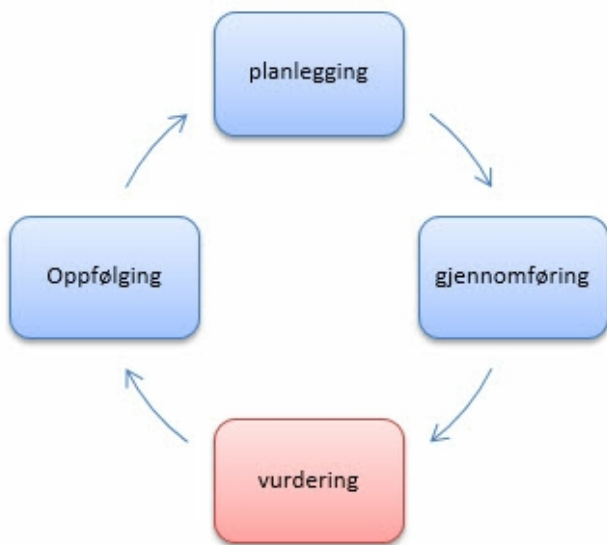
- Vurdering og analyse av situasjonen før endringsarbeid settes i gang, øker sannsynligheten for at tiltakene fører til målet. Dette gjelder både på skolenivå, kommune-/fylkeskommunenivå og på statlig nivå.
- Bruk av analyseverktøyene (Ståstedsanalysen, Organisasjonsanalysen og Tilstandsrapporten) skaper arenaer for refleksjon og utvikling av en felles kultur.
- De skolene som har felles mål for utvikling av skolen som organisasjon og forbedring av pedagogisk praksis, lykkes best.
- Skoleomfattende og systematisk kompetanseutvikling gjennom erfaringsdeling og refleksjon bidrar til spredning og videreutvikling av god praksis.
- Kompetanseutvikling virker best dersom den knyttes tett opp til den praksisen som skal endres.
- Der den øverste lederen kommuniserer tydelige forventninger til medarbeiderne og til resultatet, er det større sannsynlighet for at medarbeiderne er motiverte og målrettet i sin innsats.
- Der ny praksis kan supplere eller erstatte tidligere tanke- og handlingsmønstre, skjer utviklingen raskere.
- Der flere aktører samarbeider, blir resultatet best dersom innhold og prosess reforhandles gjennom hele perioden. Det bør settes av tid til å utvikle et felles språk og tid til å oversette for hverandre hvordan den enkelte oppfatter den konkrete situasjonen.
- Erfarne skolefolk som veiledere og eksterne kompetansemiljø tett på praksis kan gi inspirasjon

og åpne for nye perspektiver.

- Veksling mellom faglig påfyll, erfaringsutveksling og eget arbeid mellom samlinger og nettverksmøter har vist seg å være meningsfylt og utviklende for både lærere, skoleledere, skoleeier og faglige veiledere. Refleksjonen på samlingene gir også mulighet til å vurdere kompetansebehov og kursjusteringer underveis i utviklingsløpet.

7 Kvalitetshjulet

Kvalitetshjulet illustrer hvordan arbeidet med kvalitet er en kontinuerlig prosess.

I oppfølgingen av vurderingsprosessen er det nyttig å kjenne til erfaringer fra statlige satsinger og forskning, som viser at realistiske og ambisiøse mål øker sannsynligheten for å lykkes. Planleggingsfasen er viktig, både for å bruke tid på å utforme tiltak som øker sannsynligheten for å nå målene, og for å motivere til innsats.

Erfaringer viser også at tydelig ledelse gir kraft i gjennomføringsfasen. Dersom utviklingsprosessen har støtte i ledelsen, er det lettere å prioritere arbeidsoppgaver og rydde tid og ressurser til innsats.

8 En lærings- og utviklingsorientert vurderingskultur

Prosessen med å endre og videreutvikle vurderingspraksis og vurderingskultur krever langsiktig læringsorientert arbeid. Studier viser at en veksling mellom arbeid på egen skole og arbeid i nettverk er med på å utvikle kompetanse og endre praksis.

Forutsetningen er at nettverksarbeidet er forpliktende og at lærere, skoleledere og skoleeier reflekterer over og deler erfaringer fra egen praksis.

Kvalitetsvurdering på individnivå

Individuell vurdering er vurdering av eleven og lærlingens læringsutbytte og faktorer som påvirker læringsutbyttet. Formålet er enten læring eller å beskrive oppnådd kompetanse. Vi bruker begrepene underveisvurdering og sluttvurdering.

Sluttvurdering beskriver oppnådd kompetanse ved avslutningen av grunnskoleopplæringen på 10. trinn, og ved avslutningen av fag i videregående opplæring.

Underveisvurdering omfatter all vurdering som skjer i opplæringen fram til sluttvurderingen.

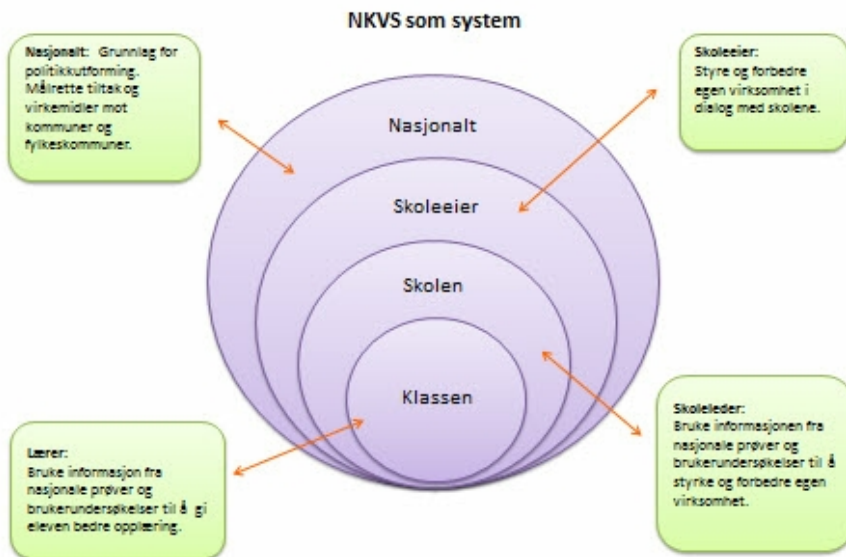
Vurderingsinformasjon skal i underveisvurderingen brukes med det formål å justere lærerens undervisningspraksis og elevens og lærlingens forberedelse og deltakelse i opplæringen, slik at elever og lærlinger lærer mer og bedre. Underveisvurderingen involverer altså både lærer og instruktør og elev og lærling. For lærer og instruktør er vurdering en del av elevenes opplæring, og utfordringen er å planlegge hvordan elev og lærling skal involveres i vurderingsarbeidet, slik at dette arbeidet også skal gi læring. Når underveisvurderingen bidrar til å endre premissene for planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæringen, kaller vi det "vurdering for læring".

Kvalitetsvurdering på systemnivå

I et system som setter læring og kvalitetsutvikling i fokus, bruker alle nivåer kunnskapsgrunnlaget med det formål å forbedre kvaliteten på opplæringen. Vurderingsinformasjon fra prøver og undersøkelser sees i sammenheng med annen vurderingsinformasjon, analyseres og brukes i oppfølgingen av elever, lærere, skoler og skoleeiere. Ved å fastsette tydelige mål, gi tilbakemeldinger og legge til rette for egenvurdering, skapes en kultur som setter læring og utvikling i fokus både i klasserommet og i nivåene over.

9 Roller

Kunnskapsgrunnlaget brukes ulikt til vurdering og kvalitetsutvikling i klassen, på skolen og av skoleeier og på nasjonalt nivå, fig 4. I denne figuren er ikke lærling og lærebedrift med. Instruktør og lærebedrift har tilsvarende ansvar som lærer og skole.

Klassen

Læreren skal bruke kunnskapsgrunnlaget til å planlegge, gjennomføre og vurdere opplæringen i dialog med elevene og elevenes foresatte, slik at de lærer mer og bedre.

Skolen

Skolelederen skal sørge for at skolen gjennomfører skolebasert vurdering, at lærerne samarbeider om å forbedre undervisningspraksis, og at skoleeier får informasjon som gjør det lettere å støtte skolens utviklingsarbeid.

Skoleeier

Skoleeier skal følge opp og forbedre kvaliteten på opplæringen. I dette arbeidet er skoleeier i dialog med skolene, også om skolebasert vurdering. Skoleeier skal utarbeide en årlig tilstandsrapport om læringsresultater, læringsmiljø og gjennomføring. Denne rapporten drøftes i kommunestyret og fylkestinget.

Nasjonalt nivå

Nasjonale myndigheter skal bruke kunnskapsgrunnlaget til å utforme politikk og til å planlegge, gjennomføre og vurdere nasjonale støttetiltak som kan gi bedre undervisningspraksis og økt læringsutbytte.

Ansvar, styring og kontroll

Skole, lærebedrift og opplæringskontor

Skoleleder er ansvarlig for skolens drift både administrativt, økonomisk og faglig-pedagogisk. Det stilles krav til kvalitet på disse områdene fra skoleeier bl.a. i lederavtaler med skoleleder. Kvalitet vurderes på ulike

måter, for eksempel i elevenes prøveresultater og gjennomføringsdata, elevundersøkelsen/læringsundersøkelsen, medarbeiderundersøkelser og medarbeidersamtaler, skolevandring og egenvurdering (jf. forskrift til opplæringslov §2-1 skolebasert vurdering). Det er tegn til at skoleeiere delegerer mer av kvalitetsarbeidet til skoleleder gjennom forsvarlig kvalitetssystem og stiller sterkere krav til forbedring av resultater på for eksempel nasjonale prøver og gjennomføringstall. Instruktør/faglig leder i lærebedrift og opplæringskontoret skal kvalitetssikre lærlingenes opplæring og rapportere til fylkeskommunen. Lærebedriften må jevnlig vurdere hvordan organisering, tilrettelegging og vurdering av opplæringen bidrar til å nå målene i læreplanen.

Skoleeier

Skoleeier for offentlige skoler er kommunestyret når det gjelder grunnskolen og fylkestinget for videregående opplæring. Skoleeiers ansvar defineres flere steder i opplæringsloven, men det er særlig opplæringsloven § 13-10 som beskriver skoleeiers ansvar for kvalitet, kvalitetsvurdering og oppfølging:

«§ 13-10. Ansvarsomfang »

«Kommunen/fylkeskommunen og skoleeigaren for privat skole etter § 2-12 har ansvaret for at krava i opplæringslova og forskriftene til lova blir oppfylte, under dette å stille til disposisjon dei ressursane som er nødvendige for at krava skal kunne oppfyllest. Kommunen/fylkeskommunen og skoleeigaren for privat skole etter § 2-12 skal ha eit forsvarleg system for vurdering av om krava i opplæringslova og forskriftene til lova blir oppfylte. Kommunen/fylkeskommunen og skoleeigaren for privat skole etter § 2-12 skal ha eit forsvarleg system for å følgje opp resultatane frå desse vurderingane og nasjonale kvalitetsvurderingar som departementet gjennomfører med heimel i § 14-1 fjerde ledd. Som ein del av oppfølgingsansvaret skal det utarbeidast ein årleg rapport om tilstanden i grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa, knytt til læringsresultat, fråfall og læringsmiljø. Den årlege rapporten skal drøftast av skoleeigar dvs. kommunestyret, fylkestinget og den øvste leiinga ved dei private grunnskolane.»

For private skoler er styrets ansvar for tilsvarende regulert i privatskoleloven § 5-2.

Kommunestyret delegerer myndighet til administrasjonen som da opptrer på vegne av kommunestyret. Skoleeieransvaret vil uansett ligge hos politikerne. Administrasjonen har ansvaret for å tilrettelegge styringsinformasjon som gjør politikerne i stand til å være gode skoleeiere. Administrasjonen skal også sørge for at politiske vedtak blir iverksatte gjennom å følge opp, støtte og kontrollere den enkelte skole og skoleleder.

Forventninger til resultater av opplæringen er formulert i læreplanverket, som består av generell del, prinsipper for opplæringen, læreplaner for fag og fag- og timefordelingen. Læreplanverket er formulert på et overordnet nivå.

Det å sørge for forankring, konkretisering og iverksetting av læreplanverket i samsvar med nasjonale forventninger og krav, er et ansvar som ligger til skoleeiere, skoleledere og lærere. Hensikten med dette er at skolen skal kunne tilpasse organiseringsformer og valg av innhold og arbeidsmåter til lokale og

individuelle hensyn, med høyere måloppnåelse som resultat.

Det lokale arbeidet med læreplaner forutsetter gode planleggings- og vurderingsprosesser, og kan vanskelig realiseres uten et systematisk kunnskapsgrunnlag om den enkelte skoles arbeid, organisering, tilrettelegging og opplæring. Det lokale plan- og vurderingsarbeidet må derfor knyttes tett til skoleeiers og skolenes ansvar for å gjennomføre skolebasert vurdering, og skoleeiers ansvar for å påse at dette gjennomføres.

Skolebasert vurdering skal gi både skoleeier og skoleleder innsikt i hvorvidt organiseringen, tilretteleggingen og gjennomføringen av opplæringen bidrar til å nå målene i læreplanverket. På den måten kan tiltak som iverksettes være forankret i et begrunnet og etterprøvbart kunnskapsgrunnlag.

Skoleeier har også ansvar for å se til at skolene gjennomfører skolebasert vurdering (jf. forskrift til opplæringsloven § 2-1 og forskrift til privatskoleloven § 2-1). Skoleeier kan velge å gjøre det i et kontrollperspektiv ved å sjekke ut at dette blir gjort. I et utviklingsperspektiv vil en skoleeier heller legge til rette for samhandling og dialog med skolene, politikerne og administrasjonen slik at kunnskapen om skolene i kommunen utvikles på grunnlag av skolenes kvalitetsvurderinger. Da kan dataene som politikerne blir presentert i tilstandsrapporten fylles ut med det profesjonelle nivåets tilleggsinformasjon, og til sammen vil dette utgjøre et godt kunnskapsgrunnlag for kommunens plan- og budsjettarbeid. Skoleeier kan fastsette lokale læreplaner som ramme for den enkelte skoles videre arbeid med planer for opplæringen, eller delegerer dette arbeidet til skoleleder. Skoleeier er ansvarlig for at opplæringen er i samsvar med lov og forskrift, herunder læreplaner, og skal ha et forsvarlig system for å vurdere om krav i opplæringsloven og forskriftene til loven blir oppfylt.

Statlige myndigheter

Statlige myndigheter innhenter tilbakemeldinger fra sektor og sørger for at sektors tilbakemelding får reell innflytelse på nasjonale tiltak. Dette er en forutsetning for at sektoren skal ha tillit til statlige myndigheter og statlige tiltak og politikk. For å få til dette, må statlige myndigheter være bevisst på roller og linjer i sektor i sin kommunikasjon og kontakt med de ulike aktørene, samt skape rutiner og systematikk for å fange opp tilbakemeldinger. I tillegg vil informasjon fra internasjonale undersøkelser og forskning danne et viktig grunnlag for politikkutforming.

Fylkesmannen som regional stat gjennomfører tilsyn på utvalgte emner i lov- og forskriftsverket. Gjennom tilsyn undersøkes skoleeiers praksis og tilstand med utgangspunkt i krav som er stilt i lover og forskrifter. Tilsynsrapportene som formidler Fylkesmannens vurderinger og konklusjoner, gir dermed kunnskap om i hvilken grad skoleeier oppfyller kravene i lovverket. Regelmessig kontrolleres også skoleeiers vurdering av egen kvalitet og regelverksetterlevelse ved at tilsynet også inkluderer vurdering av skoleeiers system for vurdering av om krav i regelverket følges, jf. opplæringsloven § 13-10 andre ledd. Fylkesmannen får også kjennskap til ulike sider ved kvaliteten på opplæringen og skoleeiers regelverksetterlevelse gjennom sin behandling av klager fra enkeltelever og sin rolle som veileder i regelverk og bruk av Skoleporten.

10 Obligatoriske verktøy i kvalitetsvurdering

Utdanningsdirektoratet har utviklet en rekke verktøy til bruke i kvalitetsvurdering. Nedenfor beskriver vi de obligatoriske verktøyene.

Nasjonale prøver

Nasjonale prøver vurderer i hvilken grad skolen lykkes med å utvikle elevenes ferdigheter i lesing og regning på 5., 8. og 9. trinn, og deler av faget engelsk på 5. og 8. trinn. Resultatene brukes som grunnlag for kvalitetsutvikling i opplæringen på alle nivåer og i underveisvurderingen av elevene.

Kartleggingsprøver

Kartleggingsprøvene i lesing og regning avdekker elever under bekymringsgrensen. Resultatene brukes som grunnlag i planlegging av tidlig innsats for elever som trenger ekstra oppfølging. Prøvene er obligatoriske på 1., 2., 3. trinn og vg1 i lesing og 2. trinn og vg1 i regning.

Elevundersøkelsen og Lærlingundersøkelsen

Brukerundersøkelsene gir elever og lærlinger mulighet til å si sin mening om egen læring og trivsel i opplæringen. Det er obligatorisk å gjennomføre Elevundersøkelsen for 7. trinn, 10. trinn og Vg1 på våren. Det blir obligatorisk å gjennomføre Lærlingundersøkelsen for lærlinger tredje semester de er i læra.

Tilstandsrapport

Tilstandsrapporten er en årlig kvalitetsrapport om læringsresultater, læringsmiljø og gjennomføring på kommunalt og fylkeskommunalt nivå. Rapporten skal behandles politisk. Det er obligatorisk å utarbeide og drøfte rapporten, men ikke obligatorisk å rapportere til Fylkesmannen.

[Mal for tilstandsrapport](#)

11 Frivillige verktøy i kvalitetsvurdering

Utdanningsdirektoratet har utviklet en rekke verktøy til bruke i kvalitetsvurdering. Nedenfor beskriver vi noen av de frivillige verktøyene.

Skoleporten

Skoleporten er et verktøy for vurdering av kvalitet i grunnopplæringen. Målet med Skoleporten er at skoler, skoleeiere, foreldre, elever og andre interesserte skal få tilgang til relevante og pålitelige nøkkeltall for grunnopplæringen. Skoleporten inneholder indikatorer for vurderingsområdene læringsmiljø, resultater, ressurser og gjennomføring, i tillegg til enkelte nøkkeltall.

Karakterstøttende prøver

Karakterstøttende prøver kan både brukes som støtte til undervis- og standpunktvurdering, og til å sammenlikne seg mot nasjonalt nivå for å bedre skolens vurderingspraksis. Karakterstøttende prøver er utviklet i naturfag og utvikles i samfunnsfag for 8. til 10. trinn.

Læringsstøttende prøver

Læringsstøttende prøver kan både brukes som støtte i undervisvurderingen, og til å sammenlikne seg med nasjonalt nivå for å utvikle skolens vurderingspraksis. Læringsstøttende prøver til dette formålet utvikles i skriving og digitale ferdigheter.

Kartleggingsprøver

De frivillige kartleggingsprøvene i regning på 1. og 3. trinn og engelsk på 3. trinn og Vg1, avdekker elever under bekymringsgrensen. Resultatene brukes som grunnlag i planlegging av tidlig innsats for elever som trenger ekstra oppfølging. Prøve i digitale ferdigheter for 4. trinn med samme formål er under utvikling.

Undervisningsvurdering i fag – en veileder for elever og lærere

Formålet med veilederen er å vise hvordan elevene og læreren sammen kan evaluere og forbedre opplæringen i faget på en konstruktiv måte. Vurderingen skal utvikle dialogen mellom lærer og elev, og den skal dreie seg om forhold som de sammen eller hver for seg kan gjøre noe med. Vurderingen skal være direkte relatert til opplæringen i det enkelte fag. Vurderingen skal handle om læringsmål, arbeidsmåter, læringsstrategier, innhold og organisering i timene.

Veilederen er utviklet i et samarbeid mellom Utdanningsforbundet, KS, Elevorganisasjonen og Utdanningsdirektoratet.

Ståstedsanalysen for skole

Ståstedsanalysen er et prosess- og refleksjonsverktøy som sammenstiller data fra Skoleporten med personalets egen vurdering av praksis ved skolen. Analysen er et verktøy i arbeidet med å identifisere skolens styrker og utfordringer. Hensikten med å gjennomføre Ståstedsanalysen er å skape en felles oppfatning av skolens praksis og hvilke områder skolen bør arbeide videre med. Etter at Ståstedsanalysen er gjennomført, skal skolen utforme forbedringsmål og tiltak.

Organisasjonsanalysen

Organisasjonsanalysen er et kartleggingsverktøy som består av en forskningsbasert spørreundersøkelse. Assistenten, lærere, ledere og eventuelt andre ansatte svarer på påstander knyttet til forvaltning av kompetanse, forbedring av undervisning og arbeidsmåter og skolens evne til å gjennomføre endringer. Analysen skal fange opp viktige sider ved organisering, samhandling og kultur ved skolen og stimulere til diskusjon om praksis og forbedringsområder.

Mal for tilstandsrapport

Tilgjengelig i Skoleporten finnes en mal for tilstandsrapport som henter data fra Skoleporten på områdene fakta om elever og undervisningspersonale, læringsresultater, læringsmiljø og gjennomføring. Som en del av malen ligger det veiledninger om hvordan data kan analyseres og suppleres slik at kunnskapsgrunnlaget danner en basis for drøfting i kommunestyret om kvaliteten på opplæringen.

Digital modell av systemet for kvalitet i skolen

I 2013 vil udir.no/utvikling presentere en digital modell som viser systemet for kvalitet i skolen. I denne modellen skal det være enkelt å finne beskrivelse av aktiviteter, krav og tilbud om støtte.

12 Verktøy og støtte i arbeidet med kvalitetsutvikling

Verktøy for kvalitetsutvikling

Utdanningsdirektoratet har utviklet støttemateriell på områdene læringsresultater og læringsmiljø, blant annet nettsidene Vurdering for læring, Bedre læringsmiljø og Ungdomstrinn i utvikling på udir.no.

Andre tilbud om støtte i arbeidet med kvalitetsutvikling

For lærere og skoleledere finnes det tilbud om etter- og videreutdanning, rektorutdanning, veiledning av nyutdannede lærere og hospiteringsordninger for yrkesfaglærere. For skoleeiere og skoler som trenger veiledning i å bedre læreprosessene i skolen kan Veilederkorpsset være aktuelt. Veiledningen gir støtte slik at skoleeier og skole kan komme i gang med lokalt utviklingsarbeid.

Kildehenvisning

- Kap. 3 - Rambøll (2012) Evaluering av tilstandsrapporten som verktøy for kvalitetsutvikling i kommuner og fylkeskommune
- Kap. 3 - Petter Aasen m fl (2012) Kunnskapsløftet som styringsreform – et løft eller et løfte.
- Kap. 3 - NOU 2002:10 Førsteklasses fra første klasse jf. Innset. S nr. 12 (2002-2003) og St.prp. nr. 1, Tillegg nr. 3 (2002-2003)
- Kap. 3 - St.prp. nr. 65 (2002-2003) beskriver denne strategien
- Kap. 4 - Først omtalt i St.meld. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen. Ot.prp. nr. 55 (2008-2009) beskriver forventede prosesser knyttet til behandlingen av rapporten.
- Kap. 4 - Peter Dahle-Larsen (2008) Kvalitetens beskaffenhet
- Kap. 4 - Definisjonene er hentet fra Kvalitetsutvalgets NOU 2002: 10 Førsteklasses fra første klasse
- Kap. 5 - Disse er presentert i St.meld. nr. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen og gjentatt i St.meld. nr. 22 Motivasjon – Mestring – Muligheter (2010 – 2011)

- Kap. 5 - Kompetansebevis gir ikke anerkjennelse for videre utdanning eller arbeidsliv. Sitatet er hentet direkte fra St. meld. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen
- Kap. 5 - Peter Dahle-Larsen (2008) Kvalitetens beskaffenhet, Knut Roald (2010) Kvalitetsvurdering som organisasjonslæring mellom skole og skoleleger
- Kap. 6 - Wells, C. G. (1999). Dialogic inquiry. Towards a sociocultural practice and theory of education. New York: Cambridge Universitias Press
- Kap. 6 - Louise Haavard (2012) om selvregulert læring på alle nivå i utdanningssektoren: <https://www.udir.no/Vurdering-for-laring/>
- Kap. 6 - Utdanningsdirektoratet (2012) «Rammeverk for skolebasert kompetanseutvikling på ungdomstrinnet 2012-2017»
- Kap. 7- Kvalitetshjulet er en forenkling av Demmings kvalitetssirkel, Demming (1988)